

TÖÖKASVATUS JA KUTSESUUNITLUS

BIOLOOGIA AINE KAUDU

RAKVERE 1. KESKKOOLIS

1983/84. õppeaasta
ped. lugemised

Töö koostaja: AINO ORGMETS

I SISSEJUHATUS

Töökasvatuse eesmärgid, ülesanded ja sisu määravad ajaloolised tingimused. Töökasvatuse probleem on sotsialismi ehitamise esimestest aastatest peale olnud nõukogude pedagoogikas silmapaistval kohal. Selle probleemiga on tegele- nud A. Lunatšarski, M. Kalinin, N. Krupskaja, A. Makarenko. Uutes tingimustes on seda probleemi arendanud V. Sukhom- linski.

Kaasaegses koolis peaksid töökasvatuse ülesanded olema järgmised:

õpilaste töö otstarbekas korraldus ja kooliõin-
gute esimestest päevadest alates nende kaasa-
mine aktiivsesse tasuta töösse rahva huvanguks;

õpilastes tööarmastuse ja kodanikukü-
suse kasvatamine;

õpilaste ettevalmistamine teadlikuks kutse-
valikuks.

Töõinimese omadused ei teki iseenesest, vaid tekivad pi-
kaajalise, keeruka ja vastuoluliserikka kasvatustöö tulemuse-
na.

Töökasvatus ja kutsesuunitlus on orgaaniliselt teinetei-
sest lahutamatud protsessid, mis püstitavad esmase ülesan-
denanõude:

õpilastes tuleb kujundada püsiv veendumus üldsuse
kasuks tehtava töö vajalikkusest. Esmase nõude tähtsine on
teostatav aga ainult siis kui õpilased on psühholoogiliselt
ette valmistatud, kui nad huvituvad tehtavast tööst, kui
nendes on kujunenud püsivad tahtumadused, töövajadus ja
töövõime. Eelpoolloetletu on osakorda aga võimalik siis kui
kool on andnud õpilastele üldhariduslikke, polütehnilisi ja
kutsealaseid teadmisi, tööoskusi ja - vilumust. Praktiline
ettevalmistus pole mõeldav, kui õpilastes ei kasvatata ar-
mastust töö vastu, austust tööinimese vastu, töötistsiplii-
nist kinnipidamist ega säästvat suhtumist sotsialistlikku
omandisse. Töökasvatuse ja kutsesuunitluse ülesannetes pee-
gelduvad meie ühiskonna objektiivsed vajadused. Rakvere 1.
keskkooli pedagoogiline kollektiiv, toetudes õpilasonavalit-
susele on lähtunud põhimõttest, et iga tulevane meie ühis-

konna töötaja peab leidma oma koha ühiskondlikus tööjaotuses. Kool, lapsevanemad, õppeasutused, ettevõtted, majandid, õpilasorganisatsioonid aitavad igati kaasa, et õpilane saaks püsiva ettevalmistuse tulevaseks elukutseks. Kutsesuunitluse ja tootkasvatuse süsteemis on üheks osaks selle probleemi lahendamine õppeainete kaudu. Peatun antud küsimusel bioloogia aine kaudu teostatavana.

II KUTSESUUNITLUSE PLANEERIMINE ÕPPETUNNI KAUDU.

Selleks on koostatud vastava aine kohta plaan põhiteemade loikes käsitlevate elukutsete ja sellega kaasas käivate tootoperatsioonide tutvustamiseks. Toon siin mõned näited.

5. kl. botaanikakursus.

Teema "Taimede tähtsus looduses, inimese elus ja rahvamajanduses". Selle teema käsitlemisel tuleb tutvustada selliseid elualasid nagu aednik, toiduainete tööstuse tootline ja põllumajandustootaja.

Teema "Üldine tutvumine õistaimedega" võimaldab käsitleda haljastaja ja aedniku elukutset ning tootkasvatuses laboratoorsete toode tegemisel õpetada korrektsust ja täpsust tootoperatsioonides.

Teema "Taimede rakuline ehitus" tingib vajaduse rääkida tsütoloogi elukutsest ja süvendab õpilastes praktiliste toode sooritamise oskusi ning tootkultuuri.

Ka kõigi ülejäänud teemade juures on võimalik ja vajalik tutvustada elukutseid ja süvendada praktiliste toode oskusi. Viiendas klassis saab lisaks eelpool nimetatutele käsitleda veel seenelaboratooriumi töötaja, sordiaretaja ja nullateadlase elukutset. 6. kl. kursuse kutsesuunitluse põhieesmärgid on: agronoomi, aedniku, metsandus (metsavahi, metsaülema) ja loodusekaitsja elukutse tutvustamine.

7. kl. vastavad suunitlused oleksid: zootehnik, loomakasvataja, lüpsja, seatalitaja, noorloomade hooldaja, karusloomakasvataja, linnukasvatuse erialad ja kalanduse erialad.

10. kl - 11. kl. üldbioloogia süvendab kõiki eelpoolnimetatuid elukutseid, kuid liidanduvad veel 10. kl.-s : bioloogi elukutse erialade jargi, eksperimentaallaboratooriumide töötaja laborandi ja paleontoloogi elukutse.

11. kl. kutsesuunitlus aine raames haarab meie kõrgkoolides ja ka keskeriõppeasutustes õpitavate elukutsete tutvustamise. Kutsesuunitlus on osake komplekses kasvatuses ja need plaanid on koostatud teatud aja määratlusega kuude lõikes. Nende plaanide alusel koostab oma töökava klassijuhataja, kes nagu viib otsad kokku ainetundides tehtava töö ja oma poolse tehtava töö vahel. Sellised komplekse kasvatusplaanid on meie koolis kõgis ainetes. Võib-olla on teistes koolides paremaid vorme, kuid praktilist kasu meie süsteem annab.

III TÖÖ AINEST HUVITATUD ÕPILASTEGA.

Õppetunnis tehtava, massi haarava töö orgaaniliseks jätkuks on töö ainekuvitatatud õpilastega. See on kümme kond õpilast, kellel on välja kujunemas või juba kujunenud kindlad huvid bioloogiaga seotud elukutse vastu. Need õpilased töötavad läbi lisamaterjali kirjanduse naol ja sooritavad pikemaajalisi vaatlusi ning praktilisi töid looduses. Nii kogus Reedik Eschbaum (X kl.) kaks suve andmeid Vandu jarve piirkonnas pesitsevate haigrute kohta. Tegi regulaarselt vaatlusi ja koostas kirjeldusi ning kogus fotomaterjali. Kogutud materjali põhjal koostas õpilane töö, mille alusel ta võeti ÕTÜ liikmeks.

Väga suurt tööd tegi Mall Vanari (TRÜ), kes uuris samblike esinemistihedust olenevalt õhu saastatuse astmest. Õpilane kogus materjali, koostas 75 liigilise herbaariumi. Materjali kääratmisel abistasid teda ZBJ töotajad. Ainekuvitatatud õpilastega töötades olen siiani kullalt suurt abi saanud teadlastelt ja asjaarmastajatelt. Nimetaksin siin linnuteadlast Marie Nelket, Ene Helmi kohalikust muuseumist, Ilmi Parmastot ZBI.

Käesoleval õppeaastal lisandus varem töötanud õpilastele õpilased 6. klassist, kes huvituvad botaanikast ja tegid suve jooksul väga sisukad herbaariumid.

Kõige arvukam on entomoloogiast just liblikatest huvitunud õpilaste arv. Praegu on ainekuvitatatud õpilasi 15.

Nendele lisanduvad kõrgkooli astuda soovijad, kellega töötatakse 2 korda kuus sisseastumiseksanite programmi alusel, et korrata läbi varemates klassides õpitud bioloogia

kursused.

Ainest huvitatud õpilastega tegelemise vormideks on veel 22 seitsmendate klasside õpilast, kes õivad fakultatiivkursust "Looduskaitse". See rühm töötab tunniplaanis ette nähtud ajal regulaarselt vastava Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt kinnitatud programmi alusel. Nendel õpilastel on ette nähtud 25 tundi loenguid ja 10 tundi praktilisteks töödeks. Selles rühmas on töö väga tihedalt seotud kutse-suunitluse ja töökasvatusega.

IV AINEKUU JA ÕPILASKONVERENTS

Nende korraldamine R1. K-s on kujunenud traditsiooniks. Ainekuuks on september, kus bioloogiaalaste ettevõtiste (kohtumised, näitused, matkad, viktoriinid) kaigus propageeritakse ainet ning selle ainega seostuvaid elukutseid. Käesoleva õppeaasta bioloogiakuu teema oli "Kaitsta loodust - see tähendab kaitsta kodumaad". Teemast lähtudes korraldati õpilastele kohtumisi looduskaitseinspektoritega, viidi läbi viktoriin ja tootati tööpühapäeval Rakvere Tannikus. Toimus raku ja looduskaitsealaste plakatite võistlus ning osaloomingu päev.

Õpilaskonverents, mis toimus käesoleva aasta aprillis (arvult 9.), kandis teemat "Tegelikkus või formaalsus". Konverents oli väga tihedalt seotud kutse-suunitluse ja töökasvatusega. Kuulati järgmisi ettekandeid:

"Loodus ja meie" - Rakvere Metsakombinaadi vanemeister
sm. Vaade

"Kaitseme loodust" - Rakvere Koduloomuuseumi töötaja
sm. Ioonuks

"Eore on olla arst" - Rakvere Keskhaigla arst sm. Kullerkupp

"Elukutse ja hobi" - UKU meister sm. Vändrik

Õpilasettekanded:

"Me oleme maakera laenuks võtnud oma lastelt" - E. Jakobson

"Loodus - ja ühiskonnateadlased koos" - E. Kõiv

"Loodus, - inimene - seadus" - S. Männik

Hinnatud on need teadvised, mida õpilased saavad ainekuu ning õpilaskonverentsi ja kultuuriülikooli raames korraldatud kohtumistest teadlastega ja praktikutega. Igal õppeaastal külastab meie kooli sm. Eilart, kelle mõtteergas ja sisutike esinemine iga noore loodust ja bioloogiat armas-

tama. Väga südamlikult ja haaravalt räägib metsamehe elukutsest ENSV teeneline metsakasvataja sr. Ploompuu. Ta räägib väga oskuslikult, lähenedes erinevatele vanuseastmetele. Kuid jutu põhituumana jääb kõlama - kui Sa tööd ei armasta ja kardad raskusi, siis Sinust metsameest ei saa. Kohtumisi on igal aastal arvukalt ja igauks neist jätab noore inimese hinge sademe oma elukutsest, oma tööst.

Rakvere 1. Keskkooli ainekuu ja õpilaskonverentsi traditsiooni on tutvustatud "Nõukogude Koolis" nr. 11 1981. a.

V KOOLIMETSKOND

Kui eespoolkäsitletud lõigud olid suuremal või vähemal määral teoreetilised, siis koolimetskond pakub võimalusi praktiliseks tööks. R 1. K koolimetskond on rajoonis noorim, sest ta sündis ametlikult alles käesoleva õppeaasta sügisel, kuid töötatud metsas on igal õppeaastal.

Praktilisel tööal avaldub noore sirguva inimesehakatisel huvitatus või mittehuvitatus kõige ilmekamalt. 1983. a. mais olin metsaistutustööd oma klassiga (40 õpilast) ja nii mõnigi ootuspärane töökspidamine kummutati. Klassis kõige rohkem meeleharvi valmistanud poisid töötas väga täpselt, korrektselt ja jõudsalt. Samas aga õppeedukuses ikka haid ja väga haid hindeid saanud noormees jättis südamerahuga noorte taimede juured mullast välja ning et ämber kiiremini tuhjaks saaks istutas 4-5 taimet ühte auku! Selge, kellest siin tulevane metsaõu võiks saada! Minu jutu peale vastas hea õpilane - "mina füüsilist tööd tegema ei hakka, ma tahan direktoriks saada!" Siin alles taipasin milline tööpõld mul klassis tegelikult sööti on jäänud.

Olles õpilastega praktilistel töödel kas käbisid kogumas, taimeaias rohimas või tannikus koristustöödel, naed ja koged iga kord, kui vajalik on tänapäeva suures linnakoolis lapsi lihtsalt tööle panna, Laps peab teadma mis on töö, mõistma selle väärtust Ühiskonna huvanguks ning kasvama tööd ja tööinimest austavaks, oskama hinnata teise tööd.

Meie koolimetskonna põhiterritooriumi moodustab Rakvere Tannik ja linna vaktkond s.t. linna ümbritsev mets. Sellel omapärasel territooriumil on meil ka üks ainulaadne tööloik

- individuaalide kruntidelt metsaalla veetud mittekõlbliku materjali koristamine! Olene kasutanud moodust, et kui oleme metsaaluse ringi lõigu puhtaks teinud, siis saadame lapsed lähikonna majadesse viisaka palvega, sinna enam mitte prakti viia. Õpilasi on mitmeti vastu võetud ja mitmesugused on ka edaspidine reageerimine. Ükskõik, millisel tööalal inimene ka ei töotaks, tuleks eelkõige osata ka puhtust enda ümber luua selliselt, et see ei häiriks kaaskodanikke.

Töökasvatus ja kutsesuunitlus on lahutamatult seotud õpilase kõlbelise kasvatuses. Teame ju, et kõlbelise kasvatuseluseks on kõlbelised harjumused ja isiksuse vastavad omadused. Inimene, kellel on püsiv kõlbeline motivatsioon, tunneb vajadust kaituda kõlbeliselt, kus ta ka ei oleks, kellega ja millistes tingimustes ta ka ei töotaks. Võib-olla on üks kõlbelise kasvatuseluse viise see metsaaluse koristamine. Enk tekivad siin selles kullalt proosalises toos veendumused, et täiskasvanuna oskab ta kaituda kasvatuselult.

Praktilise tegevuse võimalused koolimetsakonna liikmetele on pesakastide ehitamine, nende ülespanek, varakevadel pesakastide puhastamine. Lumerikkad ja kärepakased talved nõuavad seda, et noor inimene oskaks aidata metsloomi ja talvituvaid veelinde toidu leidmisel.

VI TÖÖ ÕPPEKATSEAIAS, MATKAD, ÕPPEKÄIGUD, EKSKURSIIONID

Praktiline töö õppe-katseaias on samuti teatud võimaluseks, kus õpilane omandab töökogemusi ja puutub kokku ühe või teise elukutsega. Kui õpilane on väga puudlik peenarde ettevalmistamise toos ja kulvanises, kui ta teeb kõike huvitatult, siis annab lootust tulevase põllumajanduse tootaja arenemiseks.

Oma osa on aga ka matkadel, õppekaikudel ja ekskursioonidel. Üheks meeldivaks õppekäigu võimaluseks pean Rakvere Metsamajandi abiettevõtete külastamist. Eriti tugeva kasvatusliku ja õpetava mõjuga on õpilastele Aravuse Kalakasvatuse külastamine. Lisaks kalakasvatuse põhiprobleemidega tutvumisele, mis lastele annab teadmisi kalakasvatusest lisaks sellele vahesele, mida pakub zooloogia programm, on selle asutuse territoorium heaks praktiliseks näiteks heakorrast ja kodukultuurist. Olen veendunud, et linna kivikar-

bis ja asfaldil üles kasvanud lapse hinges tekib arusaam koduõuest, aiast ja kasest, mis õues kasvab. Võib-olla mõnelgi tekib soov tulevikus näha midagi sellist oma koduõues.

Suur mõju lastele on Anguse hobusekasvatuse õppekaigul. Hobust pildilt on iga laps näinud, aga teha sellele suure sinisilasele loomale oma kaega pai ja poetada suhu suhkru-
tukk, see on hoopis midagi muud. Rääkimata rõõmust, mida pakub kuljustehelinas toimuv saanisõit. Kuigi see kõik nendil jatab mulje, et lastel oli lihtsalt üks tore õppeaeg, olen veendunud et vahel või suuremal määral on sellel kaigul oma kasvatuslik, õpetuslik ja arendav toime nii elukutsevalikus kui ka töökasvatuses. Juba hobuse rakendamise selgeks saamine mõjus ühele poisile nii, et samalt õppekaigult tagasi tulles, kuulutas ta kõigile, et temast saab tallimees! Jah, kui see vaid teostuks.

Õppekaike on veel teatud Kullenga kasvukooretesse ja käbikuivatisse, Mustjarve hirveaeda ja jahikoerte kasvatusse, samuti Porkuni suurulukite kaitseterritooriumile.

VII EMOTSIONAALSE KASVATAMISE VÕIMALUSED.

Vahene ei ole ka laste emotsionaalse kasvatuse mõju. Kui juhtub olema kas sobiv võimalus kas kultuurhommikutel, kooli raadiosaadetel või mõnel muul üritusel, siis kasutada kirjanduse põljal koostatud montaaže, põimikuid, mis puudutaks laste hinge kõige salajasemaid keeli. Oma tööpraktikas pean üheks õnnestunumaks Veera Saare "Põlatud maa" ainetel koostatud stsenariumi. Sisukas on ühelt poolt vana metsavahi Tidriku mõtisklused puudest, enda kasvatatud metsast ja teiselt poolt kahe noore kolhoosipoisi käitumine puude mahasaagimisel ning nende suhtumine üldse metsasse, puudesse.

VIII ÕPILASORGANISATSIOONIDE OSA KUTSESUUNITLUSES JA TÖÖKASVATUSES.

Bioloogiaalast klassivälisist tööd tehakse rohkem pioneeritööna, sellepärast toon siin välja mõned mõtted, kuidas pioneeritööd saab kaasata kutseasuunitluses ja töökasvatuses.

Paremini õnnestunud on koondused teemal "Elus asi on kõige parem asi". Üks viies klass tegi koonduse Rakvere Vallila laululaval, kuhu nad tulid kokku iga ühel kaasas koer. Lärmi

ja laukumist oli küll palju, aga tore oli jälgida, kuidas iga omanik tutvustas oma koeratõugu, demonstreeris, mida neljajalgne sõber oskab. Juba see, et iga lapsvalmistus rääkina oma koerast oli tükk tööd ja kasulik töö. Kuigi koondus lõppes koerte ja laste üldise võidujooksuga, aga tänaseni on see koondus mees.

Teisena tahaksin märkida pionieriorganisatsiooni suurt ettevõtmist kastanite ja tannetõrude kogumise aktsiooni läbiviimisel. Igal sugisel koguvad pioneerirühmad kulvinaterjaliks ja loomadale toiduks 200-300 kg tõrusid ja kastaneid.

Kutsesuunitlus ja töökasvatus õpilasorganisatsioonis on ka koonduste ja konsolidakoosolekute pidamine vanemate töökohtades, nende elukutsetega tutvumises. See töö on meie koolis asna heal järjel.

IX LÕPPSÕNA

Käesolevas töös on puutud näidata, millised on kaasaegses koolis töökasvatuse ja kutsesuunitluse eesmärgid. Nende ülesannete lahendamisel on koolil tingimata vajalik koostöö lastevanemate, šeffasutuste ja -ettevõtetega, majanditega. Väga oluline töökasvatuse ja kutsesuunitluse probleemide lahendamises on õpilasorganisatsioonidel, sest ainult pionieri- ja konsolidiorganisatsioonide omavalitsus tagab selle, et iga õpilane saaks hea ettevalmistuse tulevaseks elukutseks. Antud töö käsitleb eelpool nimetatud probleeme bioloogia aine kaudu teostatavana. Töö on toodud aine põhitõdede loikes käsitletavate elukutsete ja nendega kaasaskaivate tööoperatsioonide tutvustamise plaanid, peatatakse töö ainult kuivatatud õpilastega, ainekuu- ja õpilaskonverentsi korraldamisel, koolimetskonna töö, töö õppekatseaias, matkade, õppekäikude, ekskursioonide korraldamisel. On puutud näidata emotsionaalse kasvatajase võimalusi. Töö on koostatud pikaajaliste kogemuste ja kooli traditsioonide põhjal.